

LIBERTATEA UMANĂ ÎNTR-O LUME SECULARIZATĂ

Pr. Prof. univ. dr. habil. Florea ȘTEFAN

Universitatea Valahia din Târgoviște, Romania

pr_floreastefan@yahoo,.com

ABSTRACT: Human Freedom in a Secularised World.

The article highlights the Christian conception about liberty from an Eastern perspective, emphasizing the fact that being free means fundamentally choosing the good and not the ability to choose between good and evil.

Keywords: *liberty, grace, option, good, evil.*

Introducere

Libertatea este unul dintre darurile minunate pe care Dumnezeu le-a oferit ființei umane, în calitatea ei de purtătoare a *chipului* divin și în același timp unul dintre principiile fundamentale ale oricărei societăți libere. A fi liber, înseamnă a avea pe deplin capacitatea de a alege și mai ales de a alege mereu binele¹.

Din punct de vedere religios, libertatea este darul fundamental al ființei umane, fără de care nu poate fi înțeles nimic din întreaga istorie, dar mai ales din complexitatea omului, ca ființă *punte* între lumea spirituală și cea materială.

Unii își închipuie că libertatea reprezintă în mod simplu capacitatea omului de a alege în general, ori de a alege între bine și rău. Din perspectiva teologiei răsăritene, a fi liber înseamnă întotdeauna a alege numai binele, căci oare cum poți fi liber atunci când alegi răul, deoarece acesta este ceea ce corupe și deformează ființa umană? Libertatea nu este doar o funcție personală între celelalte facultăți psihice cu care este înzestrat omul prin creație, ci, așa cum observă profesorul Răducă Vasile, "*o stare ontologică dată de conlucrarea mai multor virtuți, toate implicând libertatea ca facultate*

1 Dumitru Staniloae, Bucuresti, *Ascetica și mistica*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 115.

a persoanei. Aceste virtuți sunt nepătimirea, libertatea de gândire și de cuvânt, libertatea de a alege și cea ontologică”².

Libertatea este marele dar oferit de Dumnezeu omului pentru că îi dă posibilitatea de a înainta pe calea desăvârșirii. Dacă omul nu ar fi liber, atunci nici nu ar putea să aibă aspirația desăvârșirii și nici nu ar avea posibilitatea să fie conștient de acțiunile sale, de viața sa, ci ar acționa mecanic³, de aceea, nu ar fi responsabil de faptele sale și nu ar mai putea fi apreciat prin intermediul lentilei bine și rău. Dacă omul nu este liber, atunci faptele sale nu aparțin categoriilor moralei, ci pur și simplu sunt determinate de altcineva, care este, deci, responsabil de ele și în niciun caz de om. Dispare ceea ce numim responsabilitate morală, dar dispare și ideea de nevoită umană, de desăvârșire sau de mântuire. În perioada medievală au fost numărate controverse ce au avut în centrul lor, direct sau indirect, libertatea omului, mai ales prin prisma relației dintre har și libertatea omului. De la teoriile care spuneau că omul este liber în mod absolut și că nu are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu pentru propria desăvârșire, la cele care spuneau că totul este opera lui Dumnezeu în viața omului, avem de fapt de-a face cu modelarea unor viziuni ce pornesc de la lipsa totală de libertate umană până la maxima libertate.

În mod cert libertatea umană este facultatea specifică pe care noi o avem de la creație și care ne oferă posibilitatea de a ne bucura în mod maxim de capacitatea noastră de ființe⁴. De fapt, în afara libertății nu există decât sclavie și dependență, iar aceasta o vedem foarte bine în jurul nostru, din ceea ce se întâmplă în societatea contemporană, tot mai secularizată și mai agresată de ideologii contrare principiilor creștine, și cunoaștem că ceea ce ne domină ne ține în sclavie, iar ceea ce ne ține în sclavie, în cele din urmă ne distruge.

A fi liber este deci o necesitate absolută pentru om, deoarece altfel nu ne putem desfășura viața în mod plinar și nu avem capacitatea de a ne manifesta celelalte daruri pe care Dumnezeu ni le-a oferit fiecăruia, fie cele generale, fie cele specifice⁵.

2 Pr. Vasile Răducă, *Antropologia Sf. Grigorie de Nyssa*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996, p. 141.

3 Boris Bobrinsky, *Taina Bisericii*, Cluj Napoca, Editura Patmos, 2002, p. 53.

4 Thomas Spidlik, *Spiritualitatea Răsăritului Creștin*, Sibiu, Editura Deisis, 1997, p. 209

5 Ioan Cristinel Teșu, *Omul-taină teologică*, București, Editura Christiana, 2002, p. 65.

Omul este creat ca ființă liberă, după chipul lui Dumnezeu, iar aceasta înseamnă că libertatea aparține acestui *dat divin* și este într-un fel reflectarea la scară umană a libertății dumnezeiești ⁶. De altfel, întregul efort ascetic al omului este îndreptat spre redobândirea libertății pierdute, spre vindecarea patimilor, a dependențelor și a bolilor spirituale ce ne duc spre limita existenței și la eliberarea de tot ceea ce înseamnă rău.

A te elibera de ceea ce te limitează, de ceea ce te constrânge, de ceea ce nu te lasă să-ți îndeplinești propriul scop în viață, înseamnă a lupta pentru propria libertate, a acționa ca om îndreptat spre libertate și a face ca libertatea să triumfe în viața ta. Pentru creștini, libertatea este o temă fundamentală pentru că, în general, creștinismul valorizează la maxim conceptul de persoană, adică realitatea ontologică a antropologiei noastre și anume aceea că noi ipostaziem întrun mod specific și unic firea umană, iar noi nu suntem ființe amorfe, fără voință și fără capacitatea de a alege, ci libere de la creație, înzestrate cu posibilitatea de a distinge între bine și rău și cu vocația de a face binele ⁷.

Acesta este de fapt secretul libertății umane - capacitatea de a alege în mod natural binele. A alege răul nu este semnul libertății nicidecum, ci acela al sclaviei, căci a alege răul înseamnă a purta în tine ceva din ceea ce are răul, de a rezona cu el, de a fi asemănător cu el, de a tinde cu el, ori aceasta este sclavie și a purta amprenta răului, care te atrage, înseamnă a nu mai fi liber⁸.

Ești liber numai și numai când alegi binele, ești liber numai și numai când îl alegi pe Dumnezeu, ești liber și numai atunci ești liber, când alegi să nu fi dependent de ceea ce te limitează. Libertatea înseamnă nu doar lipsa oricărui dependențe, ci și alipirea de bine, a tinde spre bine și a conlucra cu Binele în propria ta viață⁹. De aceea, Părinții Bisericii spun adeseori *că nu vei fi judecat pentru răul pe care l-ai făcut ci pentru binele pe care puteai să-l faci și nu l-ai făcut*.

Dacă suntem creați după chipul lui Dumnezeu, în mod natural noi tindem și spre asemănarea cu El și atunci a face binele este o necesitate

6 Kallistos Ware, *Ortodoxia, Calea Dreptei Credițe*, Editura Trinitas, Iași, 1993, p. 105.

7 Paul Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*, București, Editura Christiana, 1993, p. 18.

8 Vladimir Soloviov, *Îndreptățirea binelui*, trad. Nina Nicolaeva, București, Editura Humanitas, 1994, p. 32.

9 Nikolai Berdiaev, *Imparata spiritului și Impărația Cezarului*, Timisoara, Editura Amarcord, 1994, p.35.

existențială pentru noi, căci contribuie la împlinirea scopului eshatologic al vieții noastre. A face răul reprezintă un derapaj, o deformare, o deraiere de la scopul vieții noastre și o catastrofă din punct de vedere moral și teologic.

Binele este fundamental în viața umană, și mai mult, binele reprezintă opțiunea unică corectă pentru om. După concepția creștină, noțiunea binelui moral este inseparabilă de noțiunea de Dumnezeu, astfel, a face binele este sinonim cu a împlini voia lui Dumnezeu. Valoarea binelui se află în strânsă legătură cu valoarea morală și religioasă absolută care este Dumnezeu. Capacitatea de a alege între bine și rău nu reprezintă libertatea adevărată, așa cum greșit unii cred, ci reprezintă numai așa numita libertate a omului căzut, libertate limitată sau o ruină a libertății, căci, repet, nu ai cum să alegi răul care este distructiv pentru viața și parcursul existențial al fiecărui om¹⁰.

Dumnezeu ne-a chemat la libertate întotdeauna, pentru că El este libertate și pentru că ne-a creat din iubirea și libertatea Sa, iar a fi liber este o datorie ce aparține vocației noastre intime, este o necesitate concretă existențială. Nimeni nu poate merge pe calea răului și să spună că este liber¹¹.

Un exemplu concret, des întâlnit, este acela al nenumăratelor afirmații, precum *omul este liber să aleagă chiar și răul*. Aceasta este așa numita viziune ne-teologică, laică sau decadentă, ce pornește de la premisa că binele și răul sunt două categorii morale egale, iar a alege răul reprezintă o opțiune firească a omului ce ar trebui respectată¹². Dar, problema este total fals pusă, deoarece, dacă un om alege să se distrugă, alege să își limiteze viața și capacitatea sa de exprimare dată de Dumnezeu prin creație, atunci aceasta nu mai reprezintă capacitatea de a alege, ci numai și numai capacitatea de expresie a omului dominat de păcat, de rău și de întuneric.

A alege viața, adevărul, binele cu toate ale lor, reprezintă o datorie fundamentală umană, reprezintă normalitatea și arată de fapt capacitatea omului de a fi liber.

Dacă ființa umană consideră că răul ar fi vreodată o opțiune, atunci este vorba despre o deformare de percepție, despre o afectare a capacității

10 Antonie Plămădeală, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, București, Editura Pronostic, 1995, p. 243.

11 Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, București, Editura Bizantină, 2006, p. 76.

12 Nikolai Berdiaev, *Imparția spiritului și Impărația Cezarului*, Timisoara, Editura Amarcord, 1994, p.35.

noastre de a alege¹³. A alege este darul lui Dumnezeu și presupune capacitatea de a merge pe calea binelui, de a fi mereu atrași spre Dumnezeu, iar nu de a avea iluzoria și falsă capacitate de a alege între bine și rău.

De fapt, acestea se cunosc din primele secole creștine, iar cel ce a clarificat magistral problema libertății umane a fost Sf. Maxim Mărturisitorul, care tocmai această perspectivă o promovează, pornind de la datul evanghelic și de la realitatea concretă antropologică¹⁴.

Dacă facem un exercițiu de imaginație, vom putea spune oare că omul este liber dacă are capacitatea de a lua viața semenului sau pe a sa? În mod cert, chiar dacă unele state încurajează, de exemplu, eutanasia, a decide asupra vieții semenilor sau asupra vieții proprii, nu reprezintă niciodată ceva ce aparține dreptului nostru de a alege.

Nu avem cum să alegem moartea și deci renunțarea la propria viață sau a altora, pentru că pur și simplu noi nu suntem capabili de a da viață, viața nu este creația și atributul nostru, ci numai și numai al lui Dumnezeu. Suntem împreună-lucrători cu El în relizarea darului neprețuit pe care îl reprezintă viața. Prin urmare, avem libertatea de a înainta pe calea binelui, de a merge spre Dumnezeu și de a ne elibera de rău, a face binele și a elimina întunericul din viața noastră. Aceasta este unica libertate, restul sunt numai teorii și povești iluzorii despre libertate.

În lumea contemporană, în numele libertății, acestei false libertăți, mai degrabă a sclaviei deghizate în libertate, se tot încearcă să se justifice numeroase abateri, deraieri și păcate ce frizează patologia psihică.

Să ne gândim, doar, la cei ce justifică consumul de droguri, deși se știe cert că acestea distrug corpul și psihicul omului, deci duc la moarte, iar atunci ce libertate este aceasta, de a te distruge? Nu este libertate, ci numai o opțiune, capacitatea de a opta, dar care nu înseamnă deloc libertate autentică.

A fi liber înseamnă a curge spre propriul scop, spre propria desăvârșire, spre împlinirea cu acrivie, utilizând mijloacele ascetice proprii vocației, aceea de a înainta de la chipul spre asemănarea cu Dumnezeu¹⁵.

13 Vladimir Lossky, *Teologia mistică Bisericii de Răsărit*, București, Editura Anastasia, 1996, p. 109.

14 Nikolai Berdiaev, *Despre sclavia și libertatea omului*, Oradea, Editura Antaios, 2000, p. 48.

15 John Meyendorff, *Teologia Bizantină*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996, p. 241.

A fi liber este o datorie față de Creator, față de propria viață și față de semenii noștri. De aceea, pretențiile unora că libertatea presupune capacitatea de a alege, în general, este falsă, presupune numai și numai capacitatea de a alege binele¹⁶.

Prin această lentilă, binele este dominant în viața noastră și este criteriul apreciativ al libertății, cu cât alipirea față de bine este mai mare cu atât capacitatea noastră de a alege, de a fi liberi în mod real este mai mare. Este adevărat, de aceea, putem vorbi despre grade sau stadii ale libertății umane¹⁷, iar cei ce practică asceza sunt cei mai aproape de împlinirea ei, de a alege în mod conștient binele. Aceasta este unica viziune corectă asupra realității libertății.

Astfel înțelegem că nu putem justifica păcatul ca fiind parte a alegerii noastre, ci păcatul este o boală ce afectează libertatea umană, ce denaturează ființa umană și distruge capacitatea noastră de a fi conectați la realitatea vieții. Păcatul este boala libertății, este ceea ce ne denaturează viața și ne răpește capacitatea reală de a alege calea lui Dumnezeu, unica cale a libertății¹⁸.

Libertatea este o capacitate a sufletului dar care se reflectă în trup, astfel, păcatele au o perspectivă materială și una spirituală, afectează în mod obligatoriu și trupurile și sufletele noastre, de aceea, opera de recâștigare a libertății începe în suflet dar se manifestă și în trup.

Asceții știu cel mai bine că trupul reprezintă poarta de intrare pentru multe păcate, de aceea mortificarea trupului sau plasarea lui sub maxima stăpânire a sufletului, reprezintă o necesitate de viață, fără de care nu se poate câștiga libertatea¹⁹.

Să ne gândim numai că un om lacom, la orice, are trupul ca poartă de intrare a excesului și cu cât învață mai mult să-și gestioneze relaționarea sufletului cu trupul, cu cât plasează trupul sub dominația sufletului, cu atât înaintează pe calea libertății și reușește să elimine treptat ceea ce-l limitează și îl domină, ceea ce-i conferă instabilitate și îi fură bucuria vieții și mai ales

16 Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1987, p. 118.

17 Vladimir Soloviov, *Îndreptățirea binelui*, trad. Nina Nicolaeva, București, Editura Humanitas, 1994, p. 32.

18 Dumitru Stăniloae, *Ascetica și mistica*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 106.

19 Christos Yannaras, *Persoană și Eros*, București, Editura Anastasia, 2000, p. 47.

posibilitatea de a se manifesta în mod integral ca om, ființă de interval, de dialog între cele spirituale și cele materiale²⁰.

Concluzii

A fi liber presupune o luptă, o luptă permanentă, căci niciodată nu poți să spui că ai încetat lupta și că drumul libertății a fost finalizat, ci în fiecare clipă trebuie să te străduiești să mergi pe această cale, luptând, nevoindu-te și mai ales vindicând păcatul și lăsând binele să se manifeste și să-ți modeleze propria viață.

A face binele este un exercițiu de libertate, este cea mai umană formă de manifestare a libertății umane și mai mult este destinul nostru, căci am fost chemați la bine și la libertate, la adevăr și la sfințire²¹.

Bibliografie

- BERDIAEV, Nikolai, *Împărația spiritului și Impărația Cezarului*, Timisoara, Editura Amarcord, 1994.
- BERDIAEV, Nikolai, *Despre sclavia și libertatea omului*, Oradea, Editura Antaios, 2000.
- BOBRINSKOY, Boris, *Taina Bisericii*, Cluj Napoca, Editura Patmos, 2002.
- EVDOKIMOV, Paul, *Vârstele vieții spirituale*, București, Editura Christiana, 1993.
- LOSSKY, Vladimir, *Teologia mistică Bisericii de Răsărit*, București, Editura Anastasia, 1996.
- MANTZARIDIS, Georgios, *Morala creștină*, București, Editura Bizantină, 2006.
- MEYENDORFF, John, *Teologia Bizantină*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996.
- NELLAS, Panayiotis, *Omul, animal îndumnezeit*, Sibiu, Editura Deisis, 1994.
- PLĂMĂDEALĂ, Antonie, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, București, Editura Pronostic, 1995.

20 Marko Ivan Rupnik, *Binele și lumina*, Iași, Editura Ars Longa, 2005, p. 68.

21 P. Nellas, *Omul, animal îndumnezeit*, Sibiu, Editura Deisis, 1994, p.75.

- RUPNIK, Marko Ivan, *Binele și lumina*, Iași, Editura Ars Longa, 2005.
- RĂDUCĂ, Pr. Vasile, *Antropologia Sf. Grigorie de Nyssa*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1996.
- SOLOVIOV, Vladimir, *Îndreptățirea binelui*, trad. Nina Nicolaeva, București, Editura Humanitas, 1994.
- SPIDLIK, Thomas, *Spiritualitatea Răsăritului Creștin*, Sibiu, Editura Deisis, 1997.
- STANILOAE, Dumitru, *Ascetica și mistica*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992.
- STANILOAE, Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1987.
- TEȘU, Ioan Cristinel, *Omul-taină teologică*, București, Editura Christiana, 2002.
- WARE, Kallistos, *Ortodoxia, Calea Dreptei Crediințe*, Iași, Editura Trinitas, 1993.
- YANNARAS, Christos, *Persoană și Eros*, București, Editura Anastasia, 2000.